

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЄЛІЗАРОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

УДК 378.147.091.322:613

**ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У
ПОЗААУДИТОРНИЙ ВИХОВНИЙ РОБОТІ УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(фізична культура, основи здоров'я)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор біологічних наук, професор
Гончаренко Марія Степанівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри валеології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
професор кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І. А. Зязюна;

кандидат педагогічних наук, доцент
Школа Олена Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
завідувач кафедри фізичного виховання.

Захист відбудеться «1» липня 2016 року об 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.19 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: майдан Свободи, 6, ауд. № 243, м. Харків, 61022.

Із дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022.

Автореферат розісланий «30» травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Кабацька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі свого розвитку, Україна знаходиться на порозі значних перетворень в економічному, соціальному, освітньому, медичному та інших її важливих інституцій, від ефективності яких залежить не тільки загальний розвиток нашої держави, але і стан здоров'я її громадян. Нажаль, останні два десятиріччя відзначились стійкими негативними тенденціями щодо зниження здоров'я, особливо підростаючого покоління та студентської молоді, як на фізичному рівні, так і на психічному, соціальному та духовному. Прагнення країни стати частиною Європейського простору викликає сподівання й на позитивні зміни в стані здоров'я населення в цілому та кожної особистості зокрема. Між тим, досягнення цієї мети потребує відповідних дій не тільки на рівні держави, але й на особистісному та професійному рівнях сучасних педагогів. У зв'язку з цим, у теперішній час виникає гостра потреба пошуку шляхів вирішення проблеми формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у межах вищих навчальних закладів, здатних не тільки зберігати та примножувати власне здоров'я в усіх його аспектах, а також створювати відповідні умови для постійного духовного зростання, озброєння знаннями та уміннями своїх майбутніх вихованців, залученню їх до систематичних оздоровчих дій, які сприяли б підвищенню рівня їхнього духовного, психічного, соціального та фізичного здоров'я.

Вихідні концептуальні положення дослідження ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Концепції валеологічної освіти та інших.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить про наявність ряду наукових праць в контексті заявленої проблеми. Так, питання щодо залучення студентської молоді до здорового способу життя, формування відповідального ставлення до власного здоров'я досліджували Л. Алешин, Т. Белінська, О. Валіуліна, М. Гончаренко, Г. Грибан, М. Гриньова, Н. Завидівська, Н. Зимівць, В. Магін, Н. Мелішкова, Є. Піпко, О. Соколенко, Л. Соколенко, І. Смолянкова, О. Школа та інші.

Наукові розробки в сфері формування в студентів взагалі та майбутніх учителів зокрема валеологічної культури, присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених: О. Адєєвої, Є. Александрова, І. Берднікова, Ю. Бойчука та інших. Різні аспекти формування культури здоров'я студентської молоді, в тому числі, і студентів педагогічних спеціальностей було висвітлено низкою дисертацій (Л. Безугла, Н. Грибок, О. Кабацька, С. Складаров, В. Магін, С. Лебедченко, І. Яковлев та інших).

Питання формування валеологічної компетентності студентської молоді взагалі та майбутніх учителів зокрема вивчали: Л. Андрющенко, О. Бондаренко, О. Дорошенко, М. Кошелева, О. Міхеєнко, В. Нестеренко та інші. Різні аспекти виховної роботи в університеті розкрито у роботах І. Бартеневої, О. Білої, Т. Волковниці, І. Жукової, Л. Ориніної, Т. Осипової, Є. Потапова, Л. Тіверіадської, О. Тихонової та інших.

Безумовно, не заперечуючи значущості цих досліджень, проблема формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету не стала предметом спеціального дослідження. Актуальність вивчення означеної проблеми посилюється необхідністю подолання об'єктивно наявних у сучасній освіті *суперечностей* між:

- потребою у висококваліфікованих вчителів, здатних до виховання всебічно здорових школярів, та реальним рівнем сформованості валеологічної компетентності сучасних випускників педагогічних спеціальностей;
- задекларованими у нормативно-правових документах гострих потребах у забезпеченні в межах загальноосвітніх навчальних закладів виховання в учнів відповідального ставлення до здоров'я, формування мотивації до здорового способу життя та недостатньо зорієнтованою позааудиторною виховною роботою в ракурсі підготовки майбутніх учителів щодо набуття відповідної компетентності у забезпеченні цього процесу;
- потребою формування в студентів педагогічних спеціальностей спрямованості на власне оздоровлення та духовний розвиток та недостатнім використанням потенціалу позааудиторної виховної роботи в зазначеному напрямку.

Актуальність, недостатня розробленість проблеми та необхідність усунення вищезазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Розробка навчально-педагогічної системи формування духовної культури студентської молоді як елемента здоров'язбережувального освітнього простору» (РК № 0112U005891). Тему дисертації затверджено вченою радою філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 8 від 27.01.2012 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 27.03.2012 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування валеологічної компетентності студентів у педагогічній теорії і практиці.
2. З'ясувати сутність і структуру валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей.
3. Науково обґрунтувати й дослідно-експериментальним шляхом перевірити структурно-функціональну модель формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету.
4. Уточнити критерії, показники та рівні сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей.

Об'єкт дослідження – процес формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі університету.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що успішність формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі університету забезпечуватиметься шляхом наукового обґрунтування, розробки та впровадження відповідної моделі, реалізація якої відбувається через створення таких умов: 1) удосконалення змісту валеопедагогічної підготовки майбутніх учителів в межах позааудиторної виховної роботи університету; 2) використання потенціалу позааудиторної виховної роботи університету з націленістю на забезпечення методичної та практичної підготовки студентів щодо оволодіння на особистісному та професійному рівнях оздоровчими технологіями зі спрямуванням на формування різних аспектів власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців; 3) формування у майбутніх учителів мотивації до власного оздоровлення у тісному взаємозв'язку з духовним розвитком та забезпечення валеоосвідченості майбутніх вихованців.

Для розв'язання визначених завдань використовувалися такі загальнонаукові **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз й узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, праць вітчизняних і зарубіжних учених, які стали теоретичною основою дослідження й дали фактологічний матеріал для вивчення проблеми; узагальнення, формалізація, розробка методики дослідження, обґрунтування структурно-функціональної моделі валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей;

– *емпіричні*: методи експертних оцінок, вивчення документів керівних органів освіти, навчальних програм; педагогічне спостереження, анкетування й тестування, інтерв'ювання, бесіди, опитування, педагогічний моніторинг на кожному з етапів експериментальної роботи для відстеження динаміки рівнів сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей; педагогічний експеримент для з'ясування ефективності розробленої структурно-функціональної моделі валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей;

– *статистичні*: кількісні математичні обробки результатів, що дозволяють дійти висновку про результативність впровадження науково-обґрунтованої структурно-функціональної моделі валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* науково обґрунтовано й експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі університету;

– *уточнено й конкретизовано* сутність валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей (наявність у майбутнього фахівця сукупності необхідних знань, умінь та навичок з формування, збереження та зміцнення здоров'я своїх вихованців та власного здоров'я у нерозривній єдності духовного, соціального, психічного та фізичного аспектів, а також прагнення до здоровотворчості, розуміння значущості і потреби постійного духовного розвитку на основі самовдосконалення у

особистісному та професійному планах), структурні компоненти (валеологічні знання; валеологічні уміння і навички; усвідомлення цінності власного життя та здоров'я; зорієнтованість на оздоровчу діяльність); критерії (мотиваціо-вольовий, когнітивний та процесуальний), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей;

– *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про виховний потенціал кураторської діяльності викладачів у гуртожитках в контексті формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі університету.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у розробці змістовної та процесуальної складових оздоровчої секції «Стань здоровим та навчи інших», розробці методичного забезпечення валеологічного центру «Ельфель», розробці діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей, розробці дидактичних матеріалів щодо застосування інтерактивних методів навчання в інтерпритованому вигляді, розробці комплексу творчих завдань для самостійної роботи студентів, розробці щоденника духовного розвитку для позааудиторної самостійної роботи та самодіагностики власного духовного розвитку.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес: Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-161 від 26.02.15 р.), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка про впровадження № 0301-95 від 28.05.2015 р.), Одеського валеологічного центру «Ельфель» (довідка про впровадження № 7 від 15.06.2015 р.), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського» (довідка про впровадження № 1506 від 17.06.2015 р.).

Матеріали дисертації можуть знайти своє застосування у системі професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів, системі вищої післядипломної педагогічної освіти для розроблення спецкурсів або навчальних модулів з підготовки майбутніх педагогів.

Особистий внесок здобувача в працях, написаних у співавторстві полягає у висвітленні теоретичних аспектів валеологічної компетентності в ракурсі духовного удосконалення особистості.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2012-2015), на науково-практичних конференціях, зокрема *міжнародних*: «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2007), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2008), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2009), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2010), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2014).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 13 науково-педагогічних публікаціях (12 одноосібні), серед них: 7 – статті в провідних наукових

фахових виданнях України (із них – 1 стаття у виданні, віднесеному до міжнародних наукометричних баз даних); 1 стаття – у зарубіжному виданні; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (252 найменування), 7 рисунків (на 7 сторінках), 14 таблиць (на 14 сторінках), 9 (А–К) додатків (на 20 сторінках). Загальний обсяг роботи 223 сторінки (174 сторінки – основний текст).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування валеологічної компетентності студентів»** на основі аналізу наукової літератури визначено суть поняття «валеологічна компетентність студента педагогічної спеціальності», схарактеризовано зміст структурних компонентів валеологічної компетентності студента педагогічної спеціальності.

Аналіз наукової літератури, присвяченої вивченню стану розробленості різних аспектів процесу формування валеологічної компетентності майбутніх учителів, засвідчив беззаперечну актуальність, багатогранність та значущість заявленої проблеми.

Аналіз літературних джерел, зокрема в галузі валеології та медицини, дозволяє констатувати, що до теперішнього часу зберігаються негативні тенденції щодо стану здоров'я населення в цілому, студентської та учнівської молоді зокрема, його духовної, психічної, соціальної та соматичної складових.

Вивчення ґрунтовних досліджень в контексті набуття майбутніми вчителями валеологічної компетентності в межах ВНЗ свідчать, по-перше, про підвищення уваги з боку вітчизняних (О. Адєєва, Ю. Бойчук, Л. Безугла, В. Горащук, М. Гончаренко, М. Гриньова, О. Соколенко та ін.) та зарубіжних (Т. Антонова, О. Багнєтова, О. Дорошенко, Є. Олександров, С. Складаров та ін.) науковців щодо вирішення зазначеної проблеми, зокрема за рахунок валеологізації освітнього середовища в межах вищих навчальних закладів, а саме формування у студентів таких феноменів, як: валеологічний саморозвиток, валеологічна та еколого-валеологічна культура, культура здоров'я тощо, по-друге, підтверджують відсутність наукових розробок щодо формування в майбутніх педагогів валеологічної компетентності, які передбачають пошук таких механізмів та підходів, які б одночасно сприяли забезпеченню духовного розвитку особистості студента, по-третє, дозволяють констатувати недостатню розробленість на науковому рівні питань формування валеологічної компетентності студентів у рамках позанавчального виховного процесу університету.

Аналіз сукупності важливих для нашого дослідження дефініцій (здоров'я, здоровий спосіб життя, валеологічна культура, компетентність, валеологічна компетентність, духовність, духовний розвиток тощо) дозволив запропонувати власне визначення поняття *«валеологічна компетентність студента педагогічної*

спеціальності», яку ми розглядаємо через наявність у майбутнього фахівця сукупності необхідних знань, умінь та навичок з формування, збереження та зміцнення здоров'я своїх вихованців та власного здоров'я у нерозривній єдності духовного, соціального, психічного та фізичного аспектів, (де духовний аспект відіграє визначальну й відправну роль), а також прагнення здоров'ятворчості, розуміння значущості і потреби постійного духовного розвитку на основі самовдосконалення в особистісному та професійному планах.

Визначено структуру валеологічної компетентності студента педагогічної спеціальності, яка передбачає наступні складові: змістовну – *валеологічні знання* (знання зі збереження та зміцнення здоров'я своїх вихованців та власного здоров'я на духовному, соціальному, психічному та фізичному рівнях); технологічну – *валеологічні уміння і навички* (уміння та навички оздоровчих технологій та методик їх застосування у навчально виховному процесі з метою здоров'язбереження та здоров'язміцнення майбутніх вихованців; уміння і навички, необхідні для виконання застосування оздоровчих методик, технологій, систем щодо власного оздоровлення на духовному, соціальному, психічному та фізичному рівнях); аксіологічну – *усвідомлення цінності власного життя та здоров'я* (розуміння значущості та потреби збереження й зміцнення власного здоров'я, прагнення майбутніх вихованців аксіологічного мислення у контексті власного життя і здоров'я); особистісно-діяльнісну – *зорієнтованість на оздоровчу діяльність* (націленість на здоров'ятворчу діяльність у особистісному та професійному планах; міцні переконання в напрямку потреби постійного самовдосконалення протягом особистісного та професійного життя як основу духовного зростання тощо).

У другому розділі **«Науково-дослідні засади формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету»** здійснено діагностику рівня сформованості валеологічної компетентності студентів; розкрито загальні питання побудови структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету.

Розробка діагностичного інструментарію (критерії, показники, рівні, методи дослідження) дозволила встановити, що по-перше, на етапі констатувального експерименту між контрольною та експериментальною групами не було виявлено суттєвих розбіжностей стосовно рівнів сформованості валеологічної компетентності студентів за усіма критеріями (мотиваційно-вольовим, когнітивним, процесуальним), що свідчить про однорідність респондентів та забезпечує чистоту експерименту, по-друге, отримані результати свідчать про низький рівень сформованості валеологічної компетентності майбутніх учителів на етапі вихідного контролю. Так, за мотиваційно-вольовим критерієм низький рівень було встановлено у 60,1 % студентів контрольної групи та 59,9 % експериментальної групи, середній – 28,6 % – контрольної, 28,9 % експериментальної групи, високий – 11,3 % – контрольної групи, 11,2 % – експериментальної групи. За когнітивним критерієм в контрольній групі встановлено у 68,7 % респондентів низький рівень, 22,5 – середній рівень, 8,8 % – високий рівень валеологічної компетентності. В експериментальній групі виявлено у 68,2 % майбутніх учителів низький рівень, 22,9 % – середній рівень, 8,9 % високий рівень сформованості валеологічної

компетентності за когнітивним критерієм. За процесуальним критерієм в контрольній групі встановлено у 65,2 % студентів низький рівень, 23,3 % – середній рівень, 9,5 % високий рівень. В експериментальній групі: 65,1 % студентів з низьким рівнем, 24,8 % з середнім рівнем, 10,1 % з високим рівнем сформованості валеологічної компетентності за процесуальним критерієм.

Розроблено структурно-функціональну модель формування валеологічної компетентності студентів в умовах позааудиторної виховної роботи університету, яка складається з кількох важливих компонентів (теоретико-методологічний, змістовний, процесуальний, оцінно-результативний), кожен з яких тісно взаємопов'язаний між собою створюючи цілісність самої моделі. Структурно-функціональна модель формування валеологічної компетентності студентів презентовано на рис. 1.

Теоретико-методологічний компонент складається з мети, педагогічних умов оптимізації процесу формування валеологічної компетентності студентів та методологічних підходів щодо забезпечення цього процесу в рамках позааудиторної виховної роботи університету.

Метою структурно-функціональної моделі визначено формування валеологічної компетентності студентів. Важливе місце в межах теоретико-методологічного компоненту посідають *педагогічні умови* формування валеологічної компетентності майбутніх педагогів, зокрема: удосконалення змісту валео-педагогічної підготовки майбутніх учителів; забезпечення методичної та практичної підготовки щодо застосування на особистісному рівні та в майбутній професійній діяльності оздоровчих технологій зі спрямуванням на різні аспекти здоров'я; формування у студентів мотивації до власного оздоровлення у тісному взаємозв'язку з духовним розвитком та забезпечення валеоосвідченості майбутніх вихованців.

Здійснення процесу формування валеологічної компетентності студентів на високому продуктивному рівні потребувало визначення методологічної складової цього процесу, зокрема виокремлення методологічних підходів. З сукупності існуючих методологічних підходів, враховуючи специфіку заявленої проблеми нами було виокремлено: *аксіологічний* (Н. Асташова, В. Гриньова, А. Волков, Н. Двудічанська, С. Матакова, В. Сластьонін, Г. Фадєєв та інші), *особистісно-діяльнісний* (К. Ахіяров, І. Бех, В. Кремень, І. Шокіна та інші) та *компетентнісний* (І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Хоружа та інші) підходи.

Відповідно *змістовного компоненту* структурно-функціональної моделі передбачається удосконалення змісту процесу підготовки майбутніх учителів у контексті підвищення власного рівня валеологічної компетентності шляхом розробки змістовної частини оздоровчої секції як однієї з форм позааудиторної виховної роботи студентів, проведення тренінгів, кураторських зустрічей та бесід зі студентами, які мешкають у гуртожитку, відвідання валеологічного центру «Ельфель» тощо.

Процесуальний компонент структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності включає в собі етапи підготовки (підготовчий, основний, заключний), форми організації навчання та методи навчання студентів педагогічних спеціальностей.

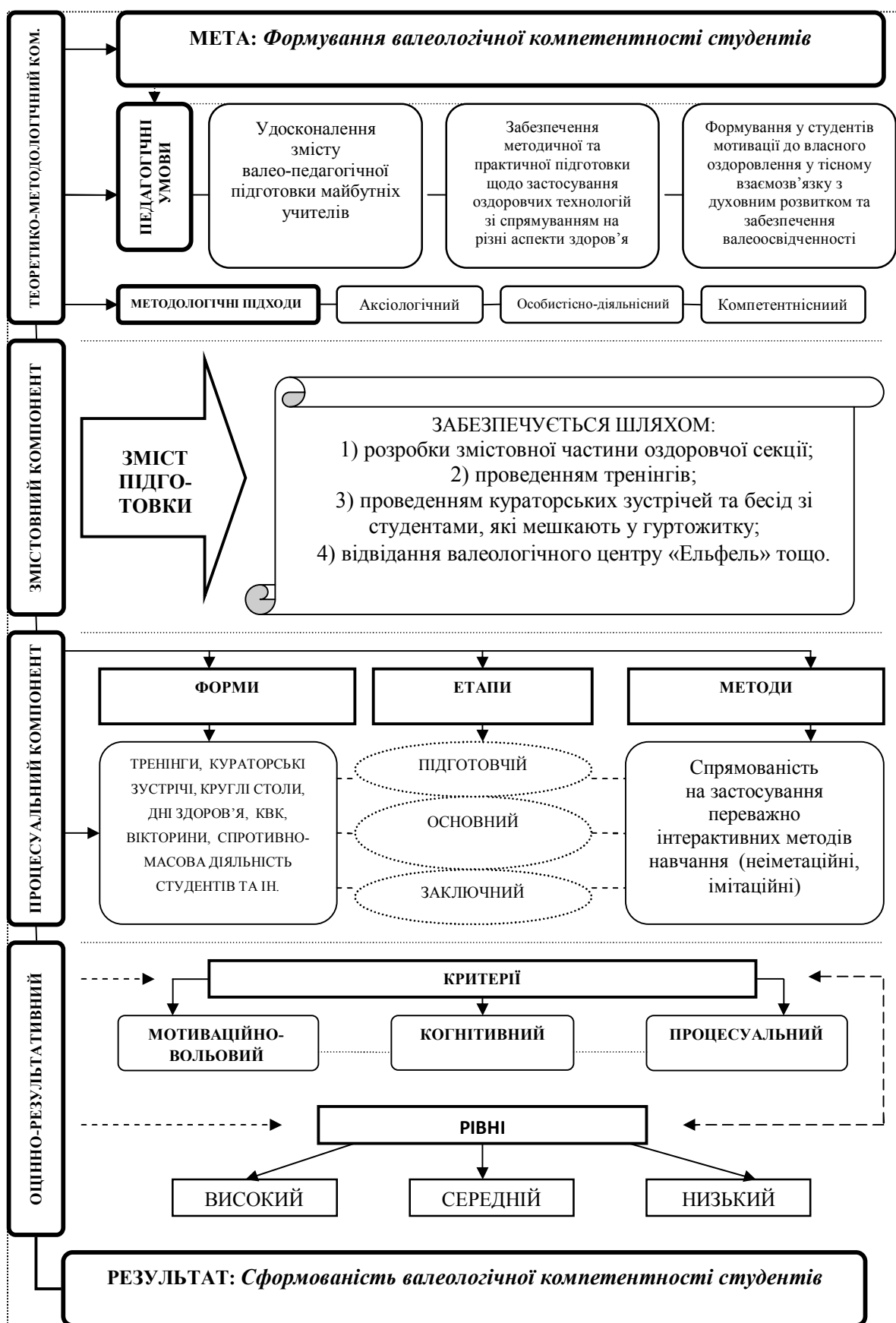

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування валеологічної компетентності студентів

У межах *підготовчого етапу* передбачається виконання таких завдань, як: оволодіння фундаментальними знаннями в контексті розуміння сутності здоров'я, його складових, та значущість кожного з аспектів у структурі холістичного підходу щодо розуміння змісту здоров'я особистості; вироблення у студентів первинного інтересу в контексті власного оздоровлення; сприяння усвідомленню значущості здоров'я та потреби духовного зростання для кожної особистості; опанування на початковому рівні вольовими прагненнями до набуття необхідних знань та умінь з метою збереження та зміцнення власного здоров'я.

У межах *основного етапу* передбачається вирішення таких завдань: формування усвідомленого розуміння цінності власного життя та здоров'я оточуючих; вироблення усвідомлення потреби у набутті високого рівня валеологічної компетентності та постійного духовного зростання (розвитку); набуття глибинних знань з питань виховання здорового підростаючого покоління, формування, зміцнення та збереження власного здоров'я у духовному, психічному, соціальному та фізичному аспектах; оволодіння гностичними, прогнозо-перспективними, конструктивними та комунікативними вміннями у сфері власного самооздоровлення та формування культури здоров'я майбутніх вихованців; сприяння формуванню у студентів свідомої активності на здоров'ятворчу діяльність у особистісному та професійному планах. На *заключному етапі* відповідно структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів передбачається виконання наступних завдань: подальше набуття та зміцнення валеологічних знань, спрямованих на формування в майбутній професійній діяльності культури здоров'я учнів; поглиблене оволодіння комунікативними та організаційними вміннями з питань виховання здорової шкільної молоді.

Виховну позааудиторну роботу студентів в нашому дослідженні ми розглядаємо в трьох основних ракурсах, а саме: 1) як діяльність студентів, яка тісно взаємодіє з інтелектуальною роботою (навчанням), з метою оволодіння необхідними знаннями; 2) виховна діяльність, що спрямовується на залучення студентів до активних оздоровчих дій (методики, технології, системи) з урахуванням впливу на свідомість студентів у контексті підвищення рівня мотивованості до набуття валеологічної компетентності взагалі та збереження власного духовного, психічного та фізичного здоров'я; 3) виховна діяльність, яка відбувається у звичайних побутових умовах (студентському гуртожитку).

Оцінно-результативний компонент структурно-функціональної моделі передбачає встановлення стану сформованості валеологічної компетентності студентів як протягом усього формувального експерименту, так і по його закінченню.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету»** розглянуто основні питання організації та проведення формувального етапу педагогічного експерименту, проаналізовано реалізацію структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів і результати експериментальної роботи.

З метою перевірки висунутої в дослідженні гіпотези було організовано поетапне впровадження педагогічного експерименту протягом 2013–2015 рр. зі студентами на базі вищих навчальних закладів, в яких відбувається підготовка майбутніх учителів різних спеціальностей, зокрема ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського», Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Одеському валеологічному центрі «Ельфель».

Для проведення експерименту нами було обрано 641 особу, з яких – 323 студенти контрольної групи та 318 – експериментальної групи.

При формуванні валеологічної компетентності майбутніх учителів використовувався комплекс форм позааудиторної виховної роботи. Кожна з них відігравала своє важливе значення у зазначеному аспекті. Найбільшого ефекту у формуванні валеологічної компетентності студентів (на всіх етапах формувального експерименту) можливо було досягти за умови їх тісного взаємозв'язку, що схематично відображено на рис. 2.

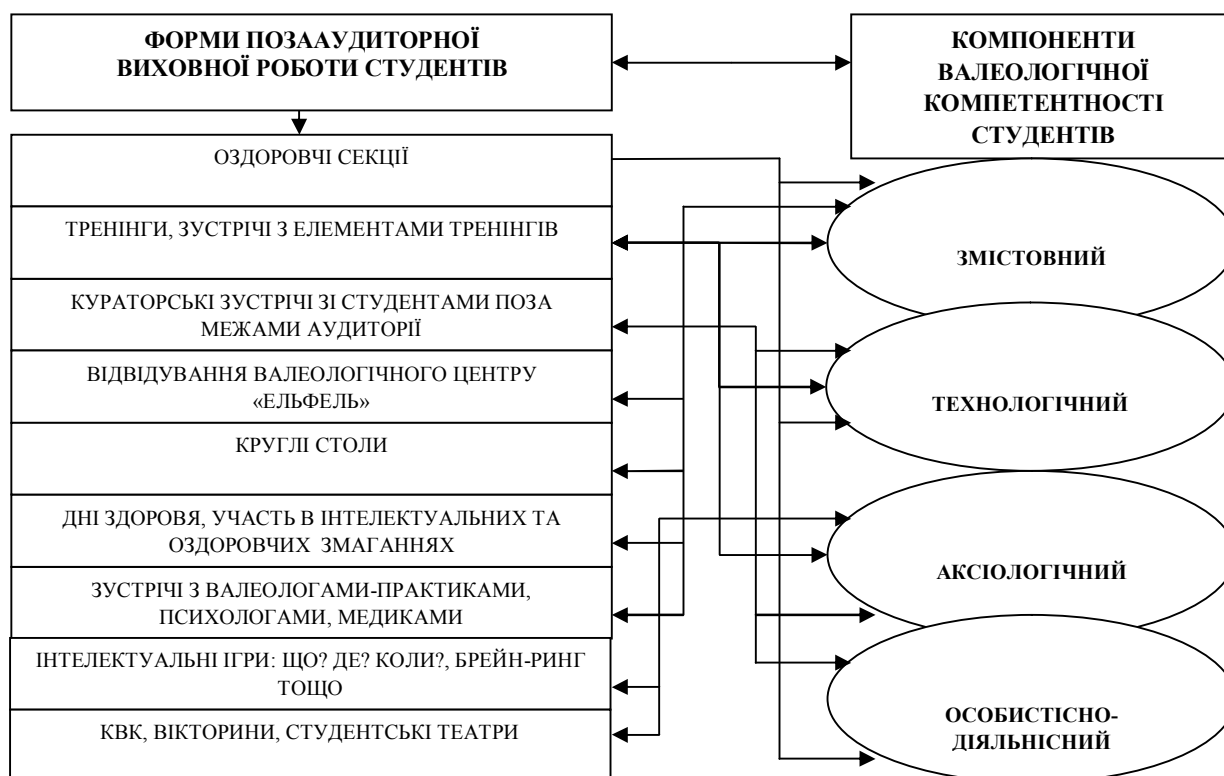

Рис. 2. Забезпечення формування валеологічної компетентності студентів за допомогою основних форм виховної роботи університету на етапі формувального експерименту.

Важливе місце у процесі формування валеологічної компетентності майбутніх учителів відігравала організація виховної роботи студентів у рамках відвідування оздоровчих секцій. Це обґрунтовувалось, по-перше, систематичністю відповідних заходів, їхньою чисельністю та можливістю планувати і конструювати зміст валеопедагогічної підготовки; по-друге, дозволяло забезпечувати студентів

практичними уміннями з власного оздоровлення та оздоровлення майбутніх вихованців; по-третє, поступовим підвищенням мотивації студентів до забезпечення власної валеологічної компетентності в рамках виховної діяльності університету; по-четверте, давало можливість систематичного виконання (під наглядом фахівців) оздоровчих технологій та виконання індивідуальної оздоровчої системи протягом усього періоду формувального експерименту.

Відвідування оздоровчої секції студентами у позанавчальний час передбачало залучення майбутніх учителів як до інтелектуальної виховної діяльності, так і безпосередньо практичної оздоровчої роботи. Головна перевага оздоровчої секції полягала в тому, що вона не тільки додатково розкривала перед студентами можливості власного самооздоровлення та виховання здорових учнів в майбутній професійній діяльності на теоретичному рівні, але й дозволяла усім без виключення студентам займатись оздоровчою роботою, зберігати та зміцнювати власне здоров'я на духовному, психічному та фізичному рівнях.

Оскільки виховну роботу ми розглядаємо у тісному взаємозв'язку з процесом навчання в рамках змістовної складової оздоровчої секції ми широко використовували активні та інтерактивні методи навчання, зокрема діалог, дискусію, метод питань і відповідей, виправлення заздалегідь запланованих помилок, проблемну бесіду, аналіз конкретної ситуації, мозковий штурм, кейс-метод, «акваріум», метод складання та обміну завданнями, проблемно-творчі завдання та ін. Така потреба обумовлювалась тим, що набуття майбутніми учителями валеологічної компетентності, яка являє собою переважно наявність необхідних знань, умінь та навичок, без використання широкого спектру активних та інтерактивних методів навчання, на наш погляд, була б малоефективною.

У межах *процесуальної складової оздоровчої секції* відбувалось оволодіння студентами оздоровчими технологіями. На першому етапі значущим було перш за все познайомити студентів з нескладними у застосуванні оздоровчими технологіями, спрямованими переважно на духовний аспект здоров'я особистості, зокрема методикою оздоровчих настанов за Г. Ситіним («На стійкість нервової системи», «На стійкість у житті», «На здоровий спосіб життя», «На здоровий дух»). На другому етапі студенти продовжували знайомитись з оздоровчими методиками, технологіями та системами, розширюючи можливості відбору найбільш сприятливих з них у контексті зміцнення та збереження здоров'я на всіх його рівнях, особливо духовному та психічному. На цьому етапі значно більше уваги (порівняно з попереднім етапом) приділялось зміцненню та збереженню фізичного (соматичного) аспекту здоров'я. Майбутні вчителі на практиці мали змогу оволодіти найбільш відомими різновидами оздоровчого дихання, складати та виконувати комплекс оздоровчих фізичних вправ (з урахуванням кількісних та якісних характеристик виконання індивідуально підібраних фізичних вправ для м'язів тулуба, верхніх та нижніх кінцівок тощо, встановлювали індивідуальні кількісні характеристики щодо оздоровчого бігу, плавання, катання на лижах і т.п.), науково обґрунтованих різновидів загартування (сонцем, повітрям, водою) тощо. На третьому (заключному) етапі в межах процесуальної складової оздоровчої секції відбувалось зміщення акценту на методичну підготовку майбутніх учителів у контексті оволодіння необхідними уміннями щодо навчання школярів найбільш

простим, перевіреним практикою та науково обґрунтованим оздоровчим технологіям, методикам тощо. Між тим, студенти продовжували удосконалювати уміння та навички щодо застосування в практиці оздоровчих методик та технологій, які були об'єднані в єдину (індивідуальну) оздоровчу систему для кожного конкретного студента.

Досить значуще місце в процесі формування валеологічної компетентності майбутніх учителів відігравала *кураторська робота в гуртожитках*. Зустрічі з кураторами відбувались в умовах гуртожитку два рази на тиждень. Відповідно затвердженого плану кураторської діяльності передбачалось проведення бесід, оздоровчих заходів, організація і проведення святкових вечорів, інтелектуальних змагань, тренінгів тощо. На першому етапі формувального експерименту основна перевага відводилась бесідам, святковим вечорам, окремим кулінарним заходам з питань оздоровчого харчування. На другому та третьому етапах формувального експерименту куратори намагались долучати студентську молодь (у межах гуртожитку) до організації заходів, присвячених питанням здорового способу життя, зміцнення та збереження здоров'я на духовному, психічному та фізичному рівнях. Важливу роль відігравала створена з числа студентів група навчання здоровому способу життя. Важливе місце відводилось організації відповідними групами таких заходів, як: КВК, вікторини, створення студентських театрів. У межах своєї групи студенти старших курсів прагнули залучати першокурсників до свят, в яких вони б не просто брали участь, але й оволодівали б новими знаннями та уміннями з питань формування, зміцнення та збереження власного здоров'я в усіх його ракурсах.

Особливе місце на всіх трьох етапах формування валеологічної компетентності студентів відігравала позааудиторна виховна діяльність майбутніх учителів у рамках відвідання Одеського валеологічного центру «Ельфель» під керівництвом директора центра В.П. Єлізарова. Відвідання валеологічного центру «Ельфель» обумовлювалось специфікою заявленої проблеми. В основу занять покладено валеологічні знання, знання принципів причинності, взаємодії простору і часу, властивостей розумової роботи людини. Значуще місце на заняттях відводилось ознайомленню з такими питаннями, як: принципи причинності; квантові рівні буття; будова біополя людини; взаємозалежність здоров'я від внутрішньої роботи людини; про властивості і роль енергії в житті людини; про роль свідомості; про необхідність розвитку творчого потенціалу; про поняття реальності і ілюзії, про суть істинної свободи людини; про властивості психічної енергії; про неутро і невідання; про етичні принципи і духовні закони; про силу думки і суть слів; про квазібуття, духовний і душевний стан людини; про необхідність вибору шляху духовного вдосконалення; про сакральні властивості речей, простору; про властивості астральної і ментальної енергії, про можливості сили людини; про властивості природних стихій і взаємозв'язку людини і навколишнього простору. Всі ці питання розглядались на основі розуміння принципів причинності і причинно-наслідкового зв'язку (В. Гоч, М. Гоч, В. Кулініченко).

Важливу роль у формування валеологічної компетентності майбутніх учителів також відігравала організація таких форм позааудиторної виховної роботи студентів, як: проведення тренінгів, зустрічей з валеологами-практиками, психологами, медиками, проведення інтелектуальних ігор («Що? Де? Коли?»),

«Брейн-ринг» та інше), організація і проведення свят «День здоров'я», «Здорове харчування», проведення круглих столів тощо.

В межах *самостійної діяльності* відбувався самоконтроль студентів за допомогою розробленого (на основі запропонованих вітчизняною вченою М. Гончаренко шляхів та умов духовного розвитку особистості) *щоденника «Духовний розвиток»*. Його заповнення відбувалось за дев'ятьма пунктами: перемога над собою, пошук свого шляху, спостереження за життям навколо, контроль бажань, правдивість в думках, розвиток безкорисності, активність в добрих справах, прагнення здобуття нових валеопедагогічних знань, спрямованість на практичне виконання оздоровчих технологій (методик, систем).

На підсумковому етапі педагогічного експерименту проводився порівняльний аналіз та узагальнення отриманих результатів, які подано в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця стану сформованості валеологічної компетентності студентів контрольної і експериментальної груп на етапі вихідного та підсумкового контролю (%)

Критерії	Етап контролю	Контрольна група			Експериментальна група		
		В	С	Н	В	С	Н
Мотиваційно-вольовий	Вихідний контроль	11,3	28,6	60,1	11,2	28,9	59,9
	Підсумковий контроль	15,2	46,6	38,2	29,1	58,9	12
Різниця між показниками на початку та по завершенню експерименту		+ 3,9	+ 18	- 21,9	+17,9	+30	- 47,9
Когнітивний	Вихідний контроль	8,8	22,5	68,7	8,9	22,9	68,2
	Підсумковий контроль	15,1	37,7	47,2	27,2	57,3	15,5
Різниця між показниками на початку та по завершенню експерименту		+ 6,3	+15,2	-21,5	+18,3	+34,4	- 52,7
Процесуальний	Вихідний контроль	9,5	23,3	67,2	10,1	24,8	65,1
	Підсумковий контроль	12,8	32,7	54,5	26,2	59,5	14,3
Різниця між показниками на початку та по завершенню експерименту		+3,3	+9,4	-12,7	+16,1	+34,7	- 50,8
РАЗОМ	Вихідний контроль	9,9	24,8	65,3	10,1	25,5	64,4
	Підсумковий контроль	14,4	39	46,6	27,5	58,6	13,9
Різниця між показниками на початку та по завершенню експерименту		+4,5	+14,2	-18,7	+17,4	+33	- 50,5

Примітка: В – високий рівень; С – середній рівень; Н – низький рівень

Наведені в табл. 1 узагальнені дані експериментальної роботи є підґрунтям для висновку, що за всіма визначеними критеріями й показниками валеологічної компетентності студентів експериментальної групи було зафіксовано більш суттєві позитивні зміни, ніж у студентів контрольної групи. Використання методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2) підтвердило суттєве зростання показників сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей у експериментальній групі порівняно з контрольною. У свою чергу це створює умови для констатації правильно сформульованої гіпотези дослідження.

Проведеним дослідженням підтверджено основні положення висунутої гіпотези й на його підставі сформульовано **висновки** відповідно до поставлених завдань:

1. Встановлено, що наукові розвідки в контексті проблеми формування валеологічної компетентності майбутніх педагогів обумовлені, по-перше, низьким рівнем здоров'я школярів на всіх рівнях (духовному, психічному, соціальному, фізичному); по-друге, завданнями сучасної середньої освіти щодо виховання здорового підростаючого покоління, вироблення в межах загальноосвітніх навчальних закладів мотивації школярів в контексті дотримання здорового способу життя, по-третє, необхідністю уникнення протирічч між потребами та запитами суспільства у вихованні сучасної молоді з пріоритетом зміцнення та збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих та недостаючою спрямованістю позааудиторної виховної роботи вищих навчальних закладів щодо забезпечення на високому якісному рівні валеопедагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволив виявити, що останніми роками підвищилась увага вітчизняних та зарубіжних учених у напрямку дослідження питань підготовки майбутніх учителів до виховання здорових школярів, зокрема через формування в студентів педагогічних спеціальностей валеологічної культури, валеологічного саморозвитку, культури здоров'я та валеологічної компетентності. З'ясовано, що наукові напрацювання в напрямку формування в майбутніх учителів валеологічної компетентності майже не передбачають спрямованості на забезпечення духовного розвитку студентів і розглядаються як дещо розмежовані процеси. Встановлено, що проблема формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі позааудиторної виховної роботи університетів не є достатньо вивченою у вітчизняній педагогічній науці.

2. Визначено поняття «валеологічна компетентність студента педагогічної спеціальності» через наявність у майбутнього фахівця сукупності необхідних знань, умінь та навичок з формування, збереження та зміцнення здоров'я своїх вихованців та власного здоров'я у нерозривній єдності духовного, соціального, психічного та фізичного аспектів, (де духовний аспект відіграє визначальну й відправну роль), а також прагнення здоров'ятворчості, розуміння значущості і потреби постійного духовного розвитку на основі самоудосконалення у особистісному та професійному планах. Схарактеризовано складові валеологічної компетентності майбутніх учителів, зокрема: змістовна – *валеологічні знання* (знання зі збереження та зміцнення здоров'я своїх вихованців та власного здоров'я на духовному, соціальному, психічному та фізичному рівнях); технологічна – *валеологічні уміння і навички* (уміння та навички з застосування оздоровчих технологій та методик їх

застосування у навчально-виховному процесі з метою здоров'язбереження та здоров'язміцнення майбутніх вихованців; уміння і навички, необхідні для виконання застосування оздоровчих методик, технологій, систем щодо власного оздоровлення на духовному, соціальному, психічному та фізичному рівнях); аксіологічна – *усвідомлення цінності власного життя та здоров'я* (розуміння значущості та потреби збереження й зміцнення власного здоров'я, прагнення майбутніх вихованців аксіологічного мислення у контексті власного життя і здоров'я); особистісно-діяльнісна – *зорієнтованість на оздоровчу діяльність* (націленість на здоров'ятворчу діяльність у особистісному та професійному планах; міцні переконання в напрямку потреби постійного самоудосконалення протягом особистісного та професійного життя як основу духовного зростання тощо).

3. Науково обґрунтовано модель формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей, яка складається із сукупності тісно взаємодіючих компонентів. *Теоретико-методологічний компонент* вміщує в собі мету, педагогічні умови оптимізації процесу формування валеологічної компетентності студентів, а також методологічні підходи (аксіологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний). *Змістовний компонент* передбачає забезпечення студентів необхідними знаннями з формування, зміцнення та збереження власного здоров'я, а також здоров'я майбутніх вихованців в усіх його аспектах. *Процесуальний компонент* спрямований на використання найбільш ефективних форм позааудиторної виховної роботи в університеті з метою забезпечення процесу формування валеологічної компетентності майбутніх учителів (відвідування валеологічного центру «Ельфел», реалізація потенціалу практичної частини оздоровчої секції «Стань здоровим та навчи інших!», організація зустрічей кураторів зі студентами у гуртожитках, проведення тренінгів та зустрічей з валеологами-практиками, психологами, медиками, організація проведення круглих столів, вікторин, свят «День здоров'я», «Здорове харчування», інтелектуальних ігор «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг» та інші); створення студентських театрів, гуртків тощо. Забезпечення ефективності набуття студентами валеологічних знань відбувається з використанням активних та інтерактивних методів навчання (діалогу, дискусії, методу питань і відповідей, виправлення заздалегідь запланованих помилок, проблемної бесіди, аналізу конкретної ситуації, мозкового штурму, кейс-методу, «акваріуму», методу складання та обміну завданнями, проблемно-творчих завдань та інше). *Оцінно-результативний компонент* спрямований на визначення ефективності пропонованої структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності майбутніх педагогів.

4. Уточнено критерії сформованості валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей нефізкультурного профілю – мотиваційно-вольовий (включає розуміння студентами цінності власного здоров'я та здоров'я оточуючих, націленість на здоров'ятворчу діяльність у особистісному та професійному планах, переконання в напрямку потреби постійного самовдосконалення протягом особистісного та професійного життя як основу духовного зростання); когнітивний критерій (передбачає наявність необхідних валеологічних знань); процесуальний критерій включає сукупність умінь (гностичні, проектно-перспективні,

конструктивні, організаційні, комунікативні) і навичок щодо зміцнення та збереження власного здоров'я та методичних умінь з виховання всебічно здорового підростаючого покоління. Визначені критерії дозволили виділити рівні сформованості валеологічної компетентності студентів (високий, середній, низький).

Визначення критеріального апарату, а також розроблення діагностичного інструментарію дозволило встановити, що на етапі вихідного контролю (констатувальний експеримент), по-перше, відмічався досить низький рівень сформованості валеологічної компетентності в контрольній та експериментальній групах, по-друге, в ході констатувального експерименту між контрольною та експериментальною групами не спостерігалось суттєвих розбіжностей в контексті сформованості рівнів валеологічної компетентності студентів за усіма критеріями.

Після проведення експериментальної роботи рівні сформованості валеологічної компетентності зазнали суттєвих позитивних зрушень в експериментальній групі за усіма визначеними критеріями та відносно незначними змінами в контрольній групі, що засвідчило ефективність запропонованої структурно-функціональної моделі формування валеологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей. Так, в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем валеологічної компетентності збільшилася на +17,4 %, у контрольній – лише на +4,5 %. У свою чергу, кількість студентів із низьким рівнем цієї готовності в експериментальній групі знизилася на – 50,5 %, в той час, як в контрольній групі таке зменшення відбулось на –18,7 %.

Процес формування валеологічної компетентності майбутніх учителів як засобу їх духовного розвитку не обмежується проведенням дослідженням. Перспективними можуть бути дослідження в контексті пошуку шляхів забезпечення оптимізації процесу формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі позааудиторної самостійної роботи, організації педагогічної практики студентів педагогічних спеціальностей, організації досугової діяльності студентської молоді, розробки системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів у контексті забезпечення необхідного рівня сформованості валеологічної компетентності сучасних учителів нефізкультурного профілю тощо.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Єлізаров В. П. Духовность и ее место в системе образования / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2008. – Вип. № 818. – С. 56–66.
2. Єлізаров В. П. Роль сознания на пути духовного становления человека / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2009. – Вип. № 862. – С. 53–58.
3. Єлізаров В. П. Основные направления обеспечения духовно-нравственной безопасности в современных условиях / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2010. – Вип. № 907. – С.18–24.

4. Єлізаров В. П. Роль духовності в життєдіяльності людини / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2011. – Вип. № 951. – С. 26–31.

5. Єлізаров В. П. Валеологічна компетентність основа створення передумов для духовно-морального вдосконалення людини / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – валеологія: сучасність і майбутнє. – 2012. – Вип. № 13. – С. 22–26

6. Єлізаров В. П. Духовное совершенствование человека в процессе формирования валеологической компетенции / В. П. Єлізаров // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів, – 2012. – Вип. № 98. (Том II). – С. 43–46.

7. Єлізаров В. П. Валеологическая компетентность как основа создания предпосылок для духовно-нравственного совершенствования человека / М. С. Гончаренко, В. П. Єлізаров // Международная академия наук педагогического образования: Профессионализм педагога: сущность, содержание, перспективы развития. Научные труды – Часть II / Международная академия наук педагогического образования, Москва – Ярославль, 2013. – С. 227–232.

8. Єлізаров В. П. The experimental validation results of the students' valeological competence formation model / В. П. Єлізаров // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр. – Х. : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2014. – Вип. № 43. – С. 82–92.

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Єлізаров В. П. Исследование основных технологий духовного развития человека как ведущий фактор формирования здоровья / В. П. Єлізаров // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріал. V наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 12-14 квітня 2007 р.). – Х., 2007. – С. 93–102.

10. Єлізаров В. П. Причинність як основа формування духовного здоров'я / В. П. Єлізаров // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріал. наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 3-5 квітня 2008 р.). – Х., 2008. – С. 105–111.

11. Єлізаров В. П. Роль психіки і свідомості у формуванні здоров'я / В. П. Єлізаров // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 2-5 квітня 2009 р.). – Х., 2009. – С. 64–71.

12. Єлізаров В. П. Основные направления обеспечения духовно-нравственной безопасности в современных условиях / В. П. Єлізаров // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали VIII наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 8-10 квітня 2010 р.). – Х., 2010. – С. 39–46.

13. Єлізаров В. П. Формування позитивного мислення з метою виховання здорового способу життя засобами валеологічних знань / В. П. Єлізаров // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали VII наук.-практ. інтернет конф. (Харків, 10-11 квітня 2014 р.) Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали VII наук.-практ. інтернет конф. (Харків, 10-11 квітня 2014 р.). – Х., 2014. – С. 52–53.

АНОТАЦІЇ

Єлізаров В. П. Формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна МОН України, Харків, 2016.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету.

У дисертації з'ясовано суть поняття «валеологічна компетентність студента педагогічної спеціальності», схарактеризовано зміст структурних компонентів валеологічної компетентності студента педагогічної спеціальності, розкрито можливості позааудиторної виховної роботи університету у формуванні валеологічної компетентності майбутніх учителів. Науково обґрунтовано структурно-функціональну модель формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету. Схарактеризовано педагогічні умови формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету (удосконалення змісту валео-педагогічної підготовки майбутніх учителів; забезпечення методичної та практичної підготовки щодо застосування на особистісному рівні та в майбутній професійній діяльності оздоровчих технологій зі спрямуванням на різні аспекти здоров'я; формування у студентів мотивації до власного оздоровлення у тісному взаємозв'язку з духовним розвитком та забезпечення валеоосвідченості майбутніх вихованців).

Ключові слова: студенти, валеологічна компетентність, позааудиторна виховна робота університету, формування, майбутні учителі.

Елизаров В. П. Формирование валеологической компетентности во внеаудиторной воспитательной работе университета. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (физическая культура, основы здоровья). – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина МОН Украины, Харьков, 2016.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования валеологической компетентности во внеаудиторной воспитательной работе университета.

В диссертации на основе изучения современных научных трудов раскрыта сущность валеологической компетентности студента педагогической специальности, охарактеризовано содержание структурных компонентов валеологической компетентности студента педагогической специальности. Содержательный компонент предусматривает совокупность знаний по вопросам сохранения и укрепления своего здоровья и здоровья будущих воспитанников в духовном, психическом, социальном и физическом аспектах. Технологический компонент характеризуется комплексом практических и методических умений в

контексте выполнения оздоровительных технологий, методик, систем с целью формирования, сохранения и укрепления своего здоровья и здоровья будущих учеников. Аксиологический компонент предусматривает осознание студентом ценности своего здоровья, понимания значения и потребности в сохранении и укреплении своего здоровья, направленности на формирование у будущих воспитанников валеологического мышления. Личностно-деятельностный компонент предполагает ориентированность на оздоровительную деятельность, нацеленность на здоровьесоздающую деятельность в личностном и профессиональном планах, прочные убеждения в контексте постоянного самоусовершенствования в личностном и профессиональном отношениях.

Научно обоснована структурно-функциональная модель формирования валеологической компетентности студентов во внеаудиторной воспитательной работе университета, которая раскрывается через теоретико-методологический, содержательный, процессуальный и оценочно-результативный компоненты. Теоретико-методологический компонент структурно-функциональной модели содержит цель, педагогические условия оптимизации процесса валеологической компетентности студентов во внеаудиторной воспитательной работе университета, а также методологические подходы (аксиологический, личностно-деятельностный, компетентностный). Содержательный компонент предусматривает обеспечение студентов необходимым объемом знаний по вопросам формирования, сохранения и укрепления здоровья, а также здоровья будущих воспитанников во всех его аспектах (духовном, психическом, социальном, физическом). Процессуальный компонент направлен на использование наиболее эффективных форм внеаудиторной воспитательной работы в университете. Оценочно-результативный компонент предусматривает определение динамики состояния формирования валеологической компетентности студентов во внеаудиторной воспитательной работе университета на основе разработанных критериев (мотивационно-волевого, когнитивного, процессуального) и определенного диагностического инструментария.

Охарактеризовано педагогические условия формирования валеологической компетентности во внеаудиторной воспитательной работе университета (совершенствование содержания валеопедагогической подготовки будущих учителей; обеспечение методической и практической подготовки касательно применения на личностном уровне и в будущей профессиональной деятельности оздоровительных технологий с направленностью на различные аспекты здоровья; формирование у студентов мотивации в контексте личностного оздоровления в тесной взаимосвязи с духовным развитием и обеспечением валеообразованности будущих воспитанников).

Установлено, что эффективность формирования валеологической компетентности студентов во внеаудиторной воспитательной работе университета повышается при поэтапном внедрении соответствующей модели обеспечения этого процесса (подготовительный, основной, заключительный этапы).

Воспитательная внеаудиторная работа студентов в исследовании рассматривается в трех основных ракурсах: 1) как деятельность студентов, которая тесно взаимодействует с интеллектуальной работой (обучением) с целью овладения необходимыми знаниями в контексте сохранения и укрепления собственного

здоровья и здоровья будущих воспитанников во всех его аспектах; воспитательная деятельность, которая направлена на привлечение студентов к активным оздоровительным действиям (выполнение в реальной практике оздоровительных технологий, методик, систем) с учетом влияния на осознание будущими учителями необходимости повышения уровня мотивации в контексте повышения личного уровня валеологической компетентности вообще, сохранения и укрепления здоровья в частности на духовном, психическом, социальном и физическом уровнях; воспитательная деятельность, которая совершается со студентами в обычных бытовых условиях (студенческом общежитии).

В ходе формирующего этапа эксперимента формирование валеологической компетентности студентов совершалось при помощи таких форм воспитательной работы: оздоровительной секции путем раскрытия содержательной и практической составляющей; организации встреч кураторов со студентами в условиях общежития; посещения валеологического центра «Эльфель»; проведение тренингов во внеаудиторной воспитательной работе; организация круглых столов, викторин, праздников дня здоровья; организации интеллектуальных игр «Что? Где? Когда?», Брейн-ринг; создания студенческих театров и т.д.

Ключевые слова: студенты, валеологическая компетентность, внеаудиторная воспитательная работа, формирование, будущие учителя.

Elizarov V. P. The formation of valeological competence of students in extracurricular educational work of the university. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences , specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Physical Education, Rudiments of Health). – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of the formation of valeological competence of students in extracurricular educational work of the university.

In dissertation clarified the notion of «valeological competence of students of pedagogical specialties», describes the contents of the structural components of valeological competence of students of pedagogical specialties, it's solved the potentialities of extracurricular educational work of the university in the formation of valeological competence of future teachers. Scientifically substantiated the structural-functional model of formation of valeological competence of students in extracurricular educational work of the university. Described pedagogical conditions of formation of valeological competence of students in extracurricular educational work of the university (improving the content of valeo-pedagogical training of future teachers; providing methodical and practical training in the use of on a personal level and in their future professional activities of health technologies with a focus on different aspects of health; the formation of students' motivation for their own improvement in close relationship with spiritual development and ensure valeoevidence of future students).

Keywords: students, valeological competence, extracurricular educational work of the university, formation, future teachers.